

ΣΧΟΛΙΑΣΜΟΣ Γ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΥ (στ. 1286-1424)

Θέμα : Η εφαρμογή του σχεδίου απόδρασης.

Σκηνές : α' σκηνή : Ο μονόλογος του Θεοκλύμενου (στ. 1286-1304)

β' σκηνή : Ο διάλογος του Θεοκλύμενου με την Ελένη και τον Μενέλαο (στ. 1305-1424)

Στοιχεία όψης – σκηνογραφικοί και σκηνοθετικοί δείκτες

Το σκηνικό παραμένει ίδιο, το ανάκτορο του Πρωτέα . Ο τάφος βρίσκεται μπροστά από το ανάκτορο, πίσω του κρυμμένος ο Μενέλαος , γύρω οι γυναίκες του Χορού.

Από την αριστερή πάροδο μπαίνει ο Θεοκλύμενος συνοδευόμενος από τους ακόλουθούς του , που κρατούν τα σύνεργα του κυνηγιού και τους σκύλους. Είναι ντυμένος με εντυπωσιακή αιγυπτιακή στολή. Αυτοσυστήνεται στους θεατές χαιρετώντας τον τάφο του πατέρα του.

Όταν διατάζει τους δούλους να ανοίξουν τις πόρτες των στάβλων και των αποθηκών είναι πιθανό να φεύγουν οι δούλοι από τη σκηνή. Εκείνη τη στιγμή η Ελένη βγαίνει απ' το παλάτι μαυροφορεμένη και με κομμένα μαλλιά.

Αφηγηματικές τεχνικές

Τραγική ειρωνεία

- στ. 1325 «κι ο άντρας μου τα ίδια θα φορούσε»: Εμείς γνωρίζουμε πως αυτός που φοράει τα ρούχα αυτά είναι ο άντρας της ενώ ο Θεοκλύμενος το αγνοεί.
- στ. 1371 «μήτε για το νεκρό μήτε για μένα»: είναι η απάντηση του Μενέλαου στο Θεοκλύμενο για το αν έφερε καλά μαντάτα. Εμείς γνωρίζουμε ότι ο νεκρός και αυτός είναι το ίδιο πρόσωπο ενώ ο Θεοκλύμενος όχι.
- στ. 1369 « Τίποτα δε γνωρίζω, ετούτος ξέρει» : Η Ελένη υποκρίνεται πως δεν ξέρει τι συμβαίνει ενώ εμείς γνωρίζουμε ότι ξέρει πολύ καλά αφού αυτή έχει σχεδιάσει όλο το δόλο.
- στ. 1401-1402 «δε θα σε στείλω στη γη σου μ' αδειανά τα χέρια , αν δώσεις σωστή σ' αυτήν βοήθεια» : Ο Θεοκλύμενος υπόσχεται δώρα στον «ξένο» που εμείς ξέρουμε ότι είναι ο Μενέλαος.

Στιχομυθία : Συντομότερη προώθηση της δράσης – αμεσότητα – ζωντάνια

στ. 1315 – 1397 : Ο διάλογος μεταξύ Ελένης και Θεοκλύμενου φανερώνει για μια ακόμη φορά την ευστροφία της Ελένης. Ο Θεοκλύμενος με τις συνεχείς ερωτήσεις του προσπαθήσει να διαλύσει κάθε απορία, καχυποψία που του γεννιέται στο μυαλό , πράγμα το οποίο επιτυγχάνει με τις απαντήσεις της η Ελένη. Επιπλέον, με αυτόν τον τρόπο εντείνεται η αγωνία και το ενδιαφέρον του θεατή, που για ακόμη μια φορά θαυμάζει τη γυναικεία παρουσία του έργου.

Δίσημοι Λόγοι ή Διφορούμενοι

Είναι οι λόγοι που επιδέχονται δύο ερμηνείες, αλλιώς τους εννοεί αυτός που τους λέει και αλλιώς τους αντιλαμβάνεται αυτός που τους ακούει (η ερμηνεία έχει να κάνει με το συμφέρον του καθενός). Και εδώ γίνεται φανερό η αντίθεση είναι και φαίνεσθαι.

- στ. 1321 «Ναι · κι όπου λογιαζώ αυτός θα φτάσει» : Η Ελένη εννοεί τον Μενέλαο και εύχεται να φτάσουν στην πατρίδα τους ενώ ο Θεοκλύμενος νομίζει ότι αναφέρεται στο ναυαγό και τον καταριέται.
- στ. 1345 « όπου κι αν είναι τώρα , τον πονάω» : Η Ελένη εννοεί τον Μενέλαο που βρίσκεται ζωντανός μπροστά της ενώ ο Θεοκλύμενος καταλαβαίνει πως εννοεί τη θάλασσα που πνίγηκε ο Μενέλαος.

- στ. 1411-1413 « Το χρέος σου κυρά · από δω και πέρα πρέπει τον πρώτο σου άντρα να ξεχάσεις και ν' αγαπάς αυτόν που βλέπεις μπρος σου» Ο Μενέλαος μιλάει στην Ελένη και εννοεί τον εαυτό του ενώ ο Θεοκλύμενος καταλαβαίνει ότι η Ελένη θα πρέπει να αγαπά αυτόν και να ξεχάσει τον πρώτο της άνδρα, τον Μενέλαο.
- στ. 1416 – 1417 : «αν είσαι φρόνιμη για τον άντρα σου γυναίκα» : Ο Μενέλαος, προσποιούμενος το δούλο-ναυαγό, λέει στην Ελένη πως η φήμη της στην Ελλάδα θα αποκατασταθεί αν παραμείνει πιστή στον Θεοκλύμενο ενώ στην πραγματικότητα την παροτρύνει να δραπετεύσει υπακούοντας στις εντολές του.
- στ. 1418 – 1419 «παράπονο δε θα'χει και θα το δεις , αφού κοντά μου θα'σαι» : Η Ελένη απαντά ότι κατάλαβε το νόημα των προηγούμενων λόγων ενώ ο Θεοκλύμενος δεν έχει αντιληφθεί ακόμη τι συνέβη.

Ο χαρακτηρισμός του έργου «Ελένη» ως τραγικωμωδία

Αρκετοί μελετητές εντάσσουν το συγκεκριμένο έργο του Ευριπίδη στην κατηγορία των τραγικωμωδιών με τον ισχυρισμό ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε καθαρά τραγικό αλλά ούτε και ολότελα κωμικό αφού είναι μεν τραγωδία που όμως περιέχει πολλά κωμικά στοιχεία.

Κωμικά στοιχεία

- στ. 1291 – 1312 : Ο Θεοκλύμενος εξοργισμένος διατάζει τους ακόλουθούς του να κυνηγήσουν τους απαγωγείς της Ελένης τη στιγμή που η Ελένη βγαίνει από το παλάτι.
- στ. 1313 : Η Ελένη , που ξέρουμε ότι μισεί το Θεοκλύμενο, ξαφνικά γίνεται πολύ γλυκιά μαζί του και δηλώνει ότι θα τον υπακούει πιστά.
- στ. 1324: Ο Θεοκλύμενος ξαφνιάζεται, υπερβολικά ίσως, όταν αντιλαμβάνεται το Μενέλαο στον τάφο. Τόση ώρα που μιλούσε θα έπρεπε να τον είχε αντιληφθεί ενώ η αντίδρασή του κρύβει και κάποιο φόβο!
- Η στιχομυθία που ακολουθεί μεταξύ του Θεοκλύμενου , του Μενέλαου και της Ελένης γελοιοποιεί τον Θεοκλύμενο κάνοντας τον να διατυπώνει αφελείς διαπιστώσεις.

Πολιτιστικά στοιχεία

• Ταφικά έθιμα

Στην αρχαία Ελλάδα υπήρχε η αντίληψη πως όταν τα πτώματα των νεκρών δεν θάβονταν και δεν τους αποδίδονταν οι επιτάφιας τελετές η ψυχή τους δεν μπορούσε να ηρεμήσει στον Άδη. Αυτός είναι και ο λόγος που ο θάνατος του Μενέλαου χαρακτηρίζεται «φρικτός». Για να αποφευχθεί αυτή η πιθανότητα υπήρχε το έθιμο του κενοτάφιου.

Στο Γ' Επεισόδιο αναφέρονται κάποια ταφικά έθιμα ενώ επινοούνται και κάποια άλλα που εξυπηρετούν τη δραπέτευση των δύο ηρώων.

- Υπαρκτά ήταν : η συνήθεια να σκορπάνε δώρα και προσφορές αναίμακτες στη θάλασσα και το καράβι με τους συγγενείς που ανοιγόταν στη θάλασσα.

- Πλαστά ήταν : η θυσία ζώου , που γινόταν μόνο πάνω στον τάφο και όχι σε θαλάσσιες ταφές. Επίσης τα όπλα και το άδειο κρεβάτι με τα στρωσίδια δεν συνηθίζονταν στις θαλάσσιες τελετές.

Ενδείξεις πένθους ήταν το κόψιμο των μαλλιών, τα μαύρα ρούχα, τα δάκρυα , οι οδυρμοί κ.λ.π.

- **Φοινικικό πλοίο** : Οι Φοίνικες ήταν εμπορικός λαός που φημιζόταν για τα γρήγορα και ανθεκτικά πλοία του.
- Ο «αμειβόμενος» αγγελιοφόρος : Οι αγγελιοφόροι που μετέφεραν καλές ειδήσεις δέχονταν συχνά ακριβά δώρα από τους ευχαριστημένους βασιλείς.

Η εξαπάτηση του Θεοκλύμενου

Από την Ελένη: Επιτυγχάνεται με την μαυροφορεμένη παρουσία της , τα δακρυσμένα μάτια και τα κομμένα μαλλιά της, την αποδοχή της πρότασης γάμου .

Από το Μενέλαο : η ενδυμασία του (ρακοφορία) , η υποκρισία του.

Χαρακτηρισμοί - Ήθη

Ελένη: Στη σκηνή αυτή επιστρατεύει κάθε υποκριτική της ικανότητα και βάζει σε εφαρμογή το δόλο για την εξαπάτηση του Θεοκλύμενου. Δεν υπάρχει μεταμέλεια για το δόλο ή ενοχή επειδή και η ίδια βρέθηκε σε αυτή τη θέση εξαιτίας του δόλου των θεών και μόνο με δόλο μπορεί να απελευθερωθεί. Στην επιτυχία της συμβάλουν η εξωτερική της εμφάνιση (μαύρα ρούχα, κλάμα) , η προσποιητή λύπη της και βέβαια η εξυπνάδα της. Δεν διστάζει να πείσει το Θεοκλύμενο πως θα γίνει γυναίκα του για να εξυπηρετήσει το σχέδιό της.

Μενέλαος : Και πάλι κατώτερος από την Ελένη. Αξιοποιεί το «φαίνεσθαι» (= εικόνα ναυαγού) για να πείσει το Θεοκλύμενο πως είναι ναυαγός , ναύτης του Μενέλαου. Εκτελεί τέλεια το ρόλο που του απέδωσε η Ελένη.

Θεοκλύμενος : Εγωιστής και αλαζόνας που θεωρεί τον εαυτό του αναμφισβήτητα ανώτερο από όλους τους άλλους. Παράλληλα καχύποπτος και ανασφαλής (βλέποντας πως η Ελένη δεν βρίσκεται στον τάφο θεωρεί ότι την απήγαγαν) με μία ανασφάλεια που χαρακτηρίζει όλους τους μονάρχες και πηγάζει από το φόβο πως κάποιος θα τους ανατρέψει απ' την εξουσία τους. Φαινομενικά μόνο ευσεβής (χαιρετά τον τάφο του πατέρα) αλλά στην πραγματικότητα ασεβής αφού στην πραγματικότητα ασεβεί διεκδικώντας την Ελένη και απέναντι στον πατέρα του αλλά και απέναντι στους θεούς. Αφιλόξενος απέναντι στους ξένους (απειλεί να σκοτώσει όποιον Έλληνα πλησιάσει) και επιπόλαιος , βιάζεται να συμπεράνει ότι του έκλεψαν την Ελένη, εκδικητικός . Έξυπνος όταν προσπαθεί να βεβαιωθεί για τον πνιγμό του Μενέλαου και την διαδικασία των ταφικών προσφορών αργότερα όμως , παρασυρμένος από τον ενθουσιασμό και τον έρωτά του για την Ελένη και προσποιούμενος τον μεγαλόψυχο ηγέτη, καταλήγει αφελής. Δεν διερωτήθηκε ούτε μία φορά πως η θλιμμένη σύζυγος είναι δυνατόν να αποδεχθεί τόσο γρήγορα μια νέα πρόταση γάμου!

Τελικά : η έξυπνη Ελληνίδα κατατροπώνει με την πονηριά της τον βάρβαρο βασιλιά!